

Alenka Urh

Sodobnost international, Ljubljana

POPULARNA MLADINSKA KNJIŽEVNOST – TRIVIALNOST LITERARNOSTI?

Ko govorimo o popularni mladinski književnosti, moramo vedeti, da smo s samo oznako povedali bore malo o tem, kaj imamo pravzaprav v mislih. Gre za dela, ki dosegajo najvišje število knjižničnih izposoj, čeprav je nemara razlog ta, da so vključena v razna šolska tekmovanja ali obšolske dejavnosti? Ali tista, ki uspejo pritegniti skupine otrok, ki sicer ne berejo radi? Morda imamo v mislih dela, ki se znajdejo v rokah ogromnega števila osnovnošolcev, pa čeprav zgolj zato, ker so bila zamišljena kot nekakšna spremljava odmevnim in priljubljenim zunajliterarnim dogodkom, kot je evropsko prvenstvo v košarki ali uspeh najbolj znane slovenske smučarke? Že sama besedica *popularno* izzove namreč različne predstave, asociacije in celo predsodke, odvisno od vsakokratnega sprejemnika. V očeh stroke, torej literarnih teoretikov in zgodovinarjev, pedagogov ter bibliotekarjev, se ob oznaki *popularno* pogosto porodijo precej negativne sodbe v smislu trivialnega, umetniško nedovršenega, škodljivo preprostega in klišejskega, skratka takega, kar t. i. klasiki ne seže niti do mezinca. Z otroki je bržkone ravno obratno – če bi se jim ob slednjem utegnile poroditi asociacije v smislu porumenelega, zapajčevinjenega, starinsko dišečega in zaprašena obveznega domačega branja, si od besedice popularen obetajo bistveno več. Spet drugače je z založniki, ki so navadno in v najslabšem primeru že iz golega samoohranitvenega nagona prisiljeni slediti diktaturi prodajne uspešnosti in se podrežati smernicam priljubljenosti. S katerega konca naj se torej lotimo obravnave segmenta mladinskih leposlovnih del, ki bi mu radi pripeli oznako *popularno*? S predsodki se ne pride daleč in precej nesmiselno bi bilo tisto, kar je popularno oziroma priljubljeno, kar avtomatsko enačiti s trivialnim ali umetniško nedovršenim. Tudi »klasika« namreč potrebuje čas, da postane vredna svojega imena, medtem ko je pri »popularnem« glavni vrednostni kriterij oblikovan glede na tukaj in zdaj. A ta tukaj in zdaj je za otroke dandanes nekaj povsem drugega, kot je bilo na primer pred dvajsetimi leti. Zaradi množične dostopnosti drugačnih, virtualnih in v primerjavi z branjem bistveno bolj vizualnih načinov zabave, ki poleg tega terjajo precej manj motivacije in angažiranosti, je prišlo do nepovratnega predrugačenja estetskih kriterijev ne le otrok, temveč tudi odraslih, premosorazmerno pa se je pomanjšal »energijski vložek«, ki smo ga pripravljene nameniti določeni pristočasnimi dejavnosti. Če jo umeremo malce po diagonali, potem verjetno ni naključje, da so danes bolj priljubljene knjige,

ki so nekoliko drugačne tako z vsebinskega kot oblikovnega stališča: zgodba in ilustracija nista več linearni, temveč med njima vlada drugačna dinamika, podobe velikokrat skačejo v besedo in obratno, nagovarjajo bralca in ga vabijo k sodelovanju, so bolj interaktivne, ob junakih se kot osebe z enakim resničnostnim statusom (bodisi v sliki bodisi v besedi) pojavljajo celo avtorji. Med popularnejše bi se dalo uvrstiti tudi stripe in t. i. striporomane. Skratka, popularno mladinsko književnost lahko odlikujejo tudi zanimive oblikovne poteze, saj ima mladinska književnost zaradi možnosti pripovedovanja z likovnimi podobami večji manevrski prostor za inovativnejše prijeme. Vse naštetu v določeni meri posnema razdrobljene vizualne informacije, s katerimi nam postrežejo zasloni naših računalnikov. Po drugi strani pod vplivom elektronskih medijev otroci bržkone raje posegajo po enostavnih in napetih zgodbah z naglimi dogajalnimi obrati. Priljubljen je fantazijski žanr – poznamo tudi v tujini izredno popularne fantazijske serije, namenjene najstnikom, ki pa večinoma (a ne vedno) ne presegajo vnaprej zastavljenih matric in povrh vsega v slovensko literarno okolje velikokrat niso bile pospremljene s spodobno prevodno, uredniško in lektorsko popotnico (Bucik Vavpetič, 2015). Popularna so tudi dela z ljubezensko, problemsko ali pustolovsko tematiko, ki se s kombinacijo različnih poudarkov pogosto gibljejo v smeri žanrskega sinkretizma.

Domače literarnoteoretsko polje je sicer precej redko posejano s strokovnimi obravnavami popularne mladinske književnosti. Eden od razlogov za takšno stanje je nemara povezan z nekoliko sumljivim slovesom, ki ga v strokovnih krogih uživa množični bralec (vse od njegovega pojava v 18. stoletju). Slednji hkrati predstavlja najnevtiralnejši kriterij in neizbežni skupni imenovalac popularne književnosti, ki v večini definicij implicira določeno vrednostno predstavo v smislu enostavne, celo plehke, a privlačne, zabavi namenjene literature, ki jo nekateri uporabljajo sinonimno drugim nekoliko bolj pejorativnim oznakam, kot so trivialna literatura, kič, šund ... (Hladnik, 1983). Recepcijski vidik množičnega bralstva se torej povezuje z določenimi vsebinskimi, izraznimi, tematskimi in formalnimi opredelitvami, ki opazajo klišejskost, predvidljivost, potrošniški konformizem in nekritično potrjevanje družbenih stereotipov. Bolj ko skušajo biti definicije natančne glede vsebine in motivno-tematskega razpona, bolj se na nek način oddaljujejo od tega, kar v vsakdanji rabi opisujemo s pojmom popularna mladinska književnost; ožje ko zastavljajo svoje območje, več konkretnih primerkov sili iz njegovega obsega. Že kar se tiče kakovosti, so razmerja vse prej kot enoznačna, saj nekateri primeri odločno prestopajo žanrske kalupe in druge omejitve, ki jih običajno pripisujejo takšni književnosti.

Strokovne obravnave popularne književnosti pogosto segajo na področje socioloških in kulturoloških raziskav množične kulture in (velikokrat šele retrospektivno) razkrivajo recepcijski in vsebinski vidik tega, kar je bilo v določenem družbenem trenutku popularno. Zdi se, da literarna veda popularno književnost opazuje predvsem v njeni trivialnosti in jo poskuša razločiti od kakovostne literature, beleži njeno pojavljanje in opozarja na njene zunajliterarne impulze. A če so (sodeč po knjižničnih izposojah) najpopularnejša prav dela slabše literarne vrednosti, potem bi temu pojavu znotraj širšega literarnega in kulturnega sistema gotovo veljalo nameniti več pozornosti vsaj v kritičnih refleksijah tovrstnih prevodov in izvernih domačih del. Čeprav so že pred tremi desetletji v trivializaciji umetnosti videli eno od potencialnih trajnih zapuščin postmodernizma, zaradi katere naj bi se postopoma ukinila razmejitev med kanonizirano in nekanonizirano

literaturo, pa je v luči razlikovanja med trivializacijo kot partikularnim postopkom preigravanja in trivialnostjo, ki ta postopek na vseh nivojih ustoliči za vrhovno načelo, »literarnozgodovinsko preučevanje trivialnosti (je) danes spet dobrodošlo, saj lahko obogati pretežno sociološko-kulturološke analize množične kulture ter prispeva velik delež k refleksiji in vrednotenju sedanje megalomanske literarne produkcije«. (Zupan Sosič, 2011:147).

O kritiki mladinske književnosti in skromno odmerjenem medijskem prostoru, namenjenem takšnemu pisanju, se je v zadnjem času sicer več govorilo, a pozivi ostajajo zaprti v krogu tistih, ki se problema že zavedajo. V sklopu rubrike Mlada Sodobnost revije *Sodobnost* desetkrat letno objavimo po dve recenziji mladinskih del domače literarne produkcije. Izpostavljamo tako prvence kot tudi dela že uveljavljenih avtorjev. Ob res velikem številu mladinskih knjig, ki pri nas letno izidejo, je bilo potrebno vpeljati nekaj osnovnih meril, po katerih sploh izbiramo knjige, ki jim recenzenti namenijo poglobljen kritiški razmislek. Vprašanje pomanjkanja recenzentskih odzivov na popularno mladinsko leposlovje je v kontekstu Mlade Sodobnosti povezano tudi z dejstvom, da v sklopu rubrike objavljamo zgolj dela slovenskih avtorjev in ilustratorjev, ki so v primerjavi z odmevnimi in v izvirniku široko promoviranimi deli prevodne literature glede popularnosti v določenem zaostanku.

Ko razmišljamo o oblikah promocije in tržnih akcijah, s katerimi založniki lahko pripomorejo k priljubljenosti kakovostne mladinske književnosti, so razni festivali in projekti vsekakor dobrodošli, saj predstavljajo celosten pristop k integraciji določenega sklopa del v literarni, kulturni in obči družbeni sistem. Naj izpostavim projekt založbe Sodobnost Naša mala knjižnica (nastal je pod idejnim vodstvom in okriljem urednice Jane Bauer), ki z vsakoletnimi delovnimi zvezki oziroma *Ustvarjalniki* in različnimi interaktivnimi spremnimi dejavnostmi svoja prizadevanja že sedmo leto usmerja v spodbujanje branja in povečanje prepoznavnosti kakovostne domače in tuje mladinske literarne produkcije. Projekt se lahko izvaja v sklopu različnih osnovnošolskih dejavnosti, bodisi med poukom slovenščine ali v sklopu raznih krožkov oziroma podaljšanega bivanja, in vedno znova se izkaže, kako učinkovit je takšen pristop, ki otroke simultano angažira na različnih nivojih širjenja (literarnega) znanja in ustvarjalnosti. K temu veliko pripomorejo omenjene dodatne dejavnosti, naj gre za pismo presenečenja, ki ga avtorji napišejo otrokom, medšolsko izmenjavo knjižnih junakov ali pa detektivsko nalogo, literarno-likovni natečaj, pošiljanje ilustriranih razglednic javnim knjižnicam in še kaj.

Sklep

Zdi se, da je mladinska književnost že zaradi specifičnega naslovnika obsojena na hojo po robu, na nek način se od nje vedno pričakuje več kot od književnosti za odrasle, večkrat se jo vrednoti glede na kriterije. Če so dela vključena v vzgojno-izobraževalni proces, so kriteriji še toliko strožji.

Če v kontekstu preučevanja literature še toliko bolj kot v kontekstu naravoslovja velja ugotovitev, da opazovanega ne moremo razložiti, ne da bi istočasno upoštevali opazovalca (literatura je dinamično polje navzkrižnih procesov med intersubjektivno besedilno predlogo in vsakokratno aktualizacijo njenega pomenskega

potenciala), potem je fenomen popularne mladinske književnosti in njene recepcije lahko zelo zanimiv, saj pove vsaj toliko o trenutnem stanju družbe kot o samem literarnem delu. Seveda pa je aktualno vprašanje za vse, ki so del procesa ustvarjanja in posredovanja mladinske književnosti, kako poskrbeti za večjo priljubljenost besedil, ki jih odlikuje presežna literarna vrednost.

Literatura

Kaja Bucik Vavpetič, 2015: Popularna mladinska fantazijska književnost in njen položaj v slovenskem literarnem prostoru. *Otrok in knjiga* 93. 19–37.

Miran Hladnik, 1983: *Trivialna literatura*. Literarni leksikon. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Vanesa Matajc, 2013: Etična razsežnost v sodobni mladinski književnosti: pomen razlike med trivialno in umetniško literature. *Otrok in knjiga* 86. 5–17.

Alojzija Zupan Sosič, 2011: *Na pomolu sodobnosti ali o književnosti in romanu*. Maribor: Litera.

Miha Kovač in Irena Cerar